भारतीय शिक्षा बोर्ड

अर्द्धवार्षिकी परीक्षा

संस्कृतम् - कक्षा-७

वर्षः- २०२६-२७

निर्धारितसमयः - होरात्रयम् **अधिकतमाङ्काः - ८०**

सामान्यनिर्देशाः —

- प्रश्नान् ध्यानेन पठत।
- प्रश्नपत्रं पठनाय अतिरिक्ताः १० निमेषाः प्रदत्ताः सन्ति। अस्मिन् काले छात्राः केवलं प्रश्नपत्रं पठिष्यन्ति।
- प्रश्नपत्रे १७ प्रश्नाः सन्ति सर्वे च अनिवार्याः सन्ति।
- अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।
  - ➢ खण्डः (क) अपठितावबोधनम् ०५ अङ्काः
  - ➢ खण्डः (ख) रचनात्मकलेखनम् 20 अङ्काः
  - ➢ खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त व्याकरणम् २५ अङ्काः:
  - ➢ खण्डः (घ) पठितावबोधनम् ३० अङ्काः
- खण्ड 'क'-१ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०५ अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।
- खण्ड 'ख' २,३ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०५ अङ्काः, ४ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०४ अङ्काः, एवं ५ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०६ अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।
- खण्ड 'ग'-६,७,९ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०५ अङ्काः, प्रश्नसंख्यायाः ८ कृते ६

सामान्य निर्देश—

- प्रश्नों को ध्यान से पढ़ें।
- प्रश्नपत्र को पढ़ने के लिए अतिरिक्त 10 मिनट का समय दिया गया है। इस दौरान छात्र केवल प्रश्नपत्र पढेंगे।
- प्रश्न पत्र में कुल 17 प्रश्न हैं। और सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- इस प्रश्न पत्र में चार खण्ड हैं—
  - ➢ खण्डः (क) अपठित अवबोधन 05 अंक
  - ➢ खण्डः (ख) रचनात्मक लेखन 20 अंक
  - ➢ खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त व्याकरण 25 अंक
  - ➢ खण्डः (घ) पठित अवबोधन 30 अंक
- खण्ड 'क' प्रश्नसंख्या 1 के लिए 5 अंक निर्धारित किये गये हैं।
- खण्ड 'ख' प्रश्न संख्या 2 व 3 के लिए 5 अंक, प्रश्नसंख्या 4 के लिए 04 अंक एवं प्रश्नसंख्या 5 के लिए 06 अंक निर्धारित किये गये हैं।

अङ्काः,१० प्रश्नसंख्यायाः कृते ०४ अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।

- खण्ड 'घ'-११, १२, १५ एवं १७ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०५ अङ्काः, १३ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०४ अङ्काः, १४ एवं १६ प्रश्नसंख्यायाः कृते ०३ अङ्काः निर्धारिताः सन्ति।

- खण्ड 'ग' प्रश्नसंख्या 6, 7 व 9 के लिए 05 अंक, प्रश्नसंख्या 8 के लिए 06 अंक तथा प्रश्नसंख्या 10 के लिए 04 अंक निर्धारित किये गये हैं।
- खण्ड 'घ' प्रश्नसंख्या 11, 12, 15 व 17 के लिए 05 अंक, प्रश्नसंख्या 13 के लिए 04 अंक एवं प्रश्नसंख्या 14 व 16 के लिए 03 अंक निर्धारित किये गये हैं।

खण्डः-क (अपठितावबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत— **5**

महात्मागान्धिनः सम्पूर्णनाम मोहनदासः करमचन्दः गान्धी आसीत्। अस्य जन्म गुजरातप्रदेशस्य पोरबन्दर नामके नगरे अभवत्। अस्य पिता श्रीकरमचन्दगान्धी राजकोटस्थाने 'दीवानः' इति पदे प्रतिष्ठितः आसीत्। गान्धिनः माता श्रीमती पुतलीबाई आसीत्। विद्याभ्याससमये मोहनदासः साधारणबालकः आसीत्। सः विनयशीलः लज्जालुस्वभावः च आसीत्। अनन्तरं सः स्वजीवने सत्यम् अहिंसां च प्रतिष्ठापयितुं दृढव्रतः अभवत्। तस्य उदारान् गुणान् दृष्ट्वा कविः रविन्द्रनाथः ठाकुरः तं 'महात्मा' इति शब्देन सम्बोधितवान्।

प्रश्नाः— **1×5=5**

(क) महात्मागान्धिनः पिता कस्मिन् पदे प्रतिष्ठितः आसीत्?

(ख) महात्मागान्धिनः मातुः नाम किम् आसीत्।

(ग) गान्धिनः जन्म कस्मिन् नगरे अभवत्?

(घ) अनन्तरं सः स्वजीवने किं प्रतिष्ठापयितुं दृढव्रतः आसीत्?

(ङ) गान्धिनं 'महात्मा' इति शब्देन कः सम्बोधितवान्?

खण्डः-ख (रचनात्मकं कार्यम्)

2. अधोलिखितानां शब्दानां समानार्थकं शब्दद्वयं पट्टिकातः चित्वा अधः लिखत—

1/2×10=5

सागरः, मस्तके, दिवसे, धनम्, अभ्यर्थी, विद्वांसः, भाले, समुद्रः, भूमिः, शिष्येण, बुद्धिमन्तः, कुशलत्वं, दिने, कौतुकम्, धरा, याचकः, विद्यार्थिना, चातुर्यम्, द्रविणम्, आश्चर्यम्

(क) ललाटे	(ख) सिन्धुः
(ग) अहनि	(घ) वित्तम्
(ङ) कौतूहलम्	(च) पृथ्वी
(छ) अर्थी	(ज) अन्तेवासिना
(झ) मनीषिणः	(ञ) कौशलम्

3. अधोलिखितानाम् अव्ययपदानां प्रयोगं कृत्वा वाक्यरचनां कुरुत— 1×5=5

मन्दम्, अपि, शीघ्रम्, उच्चैः, सदा

(क) शिशुः ____________ चलति।

(ख) अश्वः ____________ धावति।

(ग) अहम् ____________ विद्यालयं गमिष्यामि।

(घ) सिंहः ____________ गर्जति।

(ङ) वयं ____________ सत्यं वदाम।

4. अधोलिखितधातूनां यथानिर्देशं रूपाणि लिखत— 1×4=4

(क) नदी-शब्दः (तृतीया) __________ __________ __________।

(ख) सुधी-शब्दः (चतुर्थी) __________ __________ __________।

(ग) गो-शब्दः (षष्ठी) __________ __________ __________।

(घ) वधू-शब्दः (सप्तमी) __________ __________ __________।

5. अधोलिखित-पदानां पट्टिकातः विलोमपदं चिनुत— **1×6=6**

अनृतम्, अतुल्यम्, शत्रुः, शनैः, पापबुद्धिः, नवीने

(क) तुल्यम् ________________।

(ख) सत्यम् ________________।

(ग) धर्मबुद्धिः ________________।

(घ) मित्रम् ________________।

(ङ) शीघ्रम् ________________।

(च) प्राचीने ________________।

खण्डः-ग (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

6. निम्नलिखित-पदानां सन्धिविच्छेदं कुरुत— **1×5=5**

(क) तेऽभिहिताः ________________।

(ख) धर्मानुशासनम् ________________।

(ग) अधिकारस्ते ________________।

(घ) ज्ञातादभयम् ________________।

(ङ) उच्चारणम् ________________।

7. निम्नलिखित-धातूनां निर्देशानुसारं रूपाणि लिखत— **1×5=5**

(क) स्मृ-धातोः लट्लकारे प्रथमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु ______ ______ ______।

(ख) स्तु-धातोः लृट्लकारे उत्तमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु ______ ______ ______।

(ग) भी-धातोः लङ्लकारे मध्यमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु ______ ______ ______।

(घ) दीप्-धातोः लोट्लकारे उत्तमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु ______ ______ ______।

(ङ) स्मृ-धातोः लृट्लकारस्य प्रथमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु ______ ______ ______।

8. अध: रेखाङ्कितपदानि समाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— **1×6=6**

(क) पापबुद्धि: धर्मबुद्धिं प्राह।

(ख) एकं सद् विप्रा: बहुधा वदन्ति।

(ग) राम: सौमित्रिणा सह समागच्छत्।

(घ) योगस्थ: कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनञ्जय।

(ङ) मौर्यराजस्य अग्रमहिष्या पुत्र: चन्द्रगुप्त: आसीत्।

(च) मित्रात् न: अभयं भवतु।

9. समुचितं विशेषणपदं पट्टिकात: विचित्य लिखत— **1×5=5**

शुभे, अनेकानि, भगवत:, द्वा, यवनराज:

(क) __________ रूपाणि भाषा अनेका:।

(ख) गुरुजनानुज्ञात: __________ अहनि देशान्तरं प्रस्थित:।

(ग) तदा __________ सिकन्दर: विकटयुद्धै: भीत: जात:।

(घ) __________ बुद्धस्य उपदेशे श्रद्धालु: अशोक: पुरुषार्थं चकार।

(ङ) __________ सुपर्णा सयुजा सखाया।

10. कोष्ठकात् उचितं शब्दं विचित्य लिखत— **1×4=4**

(क) वयं भारतीया: कां नमाम:। (स्वभूमिम् / प्रकृतिम्)

(ख) धर्मबुद्धिप्रभावेण भ्रमता पापबुद्धिना प्रभूततरं किम् आसादितम्? (वस्त्रम् / वित्तम्)

(ग) का: मम मित्रं भवन्तु? (आशा: / मेघा:)

(घ) येन प्रजा: किं धारयित्वा सदा सुखिता: भवेयु:? (दुराचारं / सदाचारं)

खण्डः- घ (पठितावबोधनम्)

11. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत— **05**

बौद्धसाहित्ये वर्णितं यत् पुराकाले उत्तरभारते पिप्पलीवने मौर्यक्षत्रिया: निवसन्ति स्म। भगवतो बुद्धस्य परिनिर्वाणे अन्त्येष्टिक्रियानन्तरं मौर्या: अपि तस्य भगवत: अस्थिभागं प्राप्तवन्त:। तेषां गणे मौर्यराजस्य अग्रमहिष्या: पुत्र: चन्द्रगुप्त: आसीत्। यदा चन्द्रगुप्त: स्वगुरो: आचार्यस्य चाणक्यस्य सन्निधौ तक्षशिलाविद्याकेन्द्रे दण्डनीतिशिक्षणे निरत: आसीत्, तदा यवनराज: सिकन्दर: विकटयुद्धै: भीत: व्रणितश्च शेषभारतस्य विजये हताश: सञ्जात:। स: विपाशानदीं लंघयितुम् असक्त: सन् पञ्चनद-प्रदेशात् स्वदेशं प्रति प्रस्थितोऽभूत्, मार्गे च निधनं प्राप्तवान्।

प्रश्ना:

(क) एकेन पदेन उत्तरयत— **1/2×2=1**

(i) उत्तरभारते पिप्पलीवने के निवसन्ति स्म?

(ii) मौर्यराजस्य अग्रमहिष्या पुत्र: क: आसीत्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरयत— **1×2=2**

(i) मौर्या: कस्य अस्थिभागं प्राप्तवन्त:?

(ii) चन्द्रगुप्त: कुत्र दण्डनीति-शिक्षणे निरत: आसीत्?

(ग) भाषिकाधारिता: प्रश्ना:— **1×2=2**

(i) 'समीपे' इति पदस्य पर्यायपदं किम्?

(ii) 'आधुनिककाले' इति पदस्य विलोमपदं किम्?

12. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत— **05**

आत्मवत् परदाराणि परद्रव्याणि लोष्ठवत्।

आत्मवत् सर्वभूतानि वीक्षन्ते धर्मबुद्धय:।।

प्रश्ना:

(क) एकेन पदेन उत्तरयत— **1/2×2=1**

(i) आत्मवत् कानि भवन्ति?

(ii) सर्वभूतानि किंवत् भवन्ति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरयत— **1×2=2**

(i) लोष्ठवत् कानि भवन्ति ?

(ii) आत्मवत् भूतानि के वीक्षन्ते ?

(ग) भाषिककार्यम्— **1×2=2**

(i) 'परधनानि' इति पदस्य कृते पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?

(ii) 'अधर्ममतयः' इति पदस्य कृते विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

13. अधोलिखितवाक्येभ्यः अव्ययपदं चित्वा लिखत— **1×4=4**

(क) परं यत्र सर्वे वयं भारतीयाः।

(ख) धर्मबुद्धिः खलु अहम्।

(ग) गुहोऽपि सह सूतेन सौमित्रिमनुभाषयन्।

(घ) तत्र सुशासनं च स्थापयितुं महान्तम् उद्यमं चकार।

14. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत— **1×3=3**

(क) <u>धनानां</u> निधानं धरायां प्रधानम्।

(ख) यावद् व्रजति न <u>भूमौ</u> देशाद्देशान्तरं हृष्टः।

(ग) <u>पर्वताः</u> शान्तिकराः भवन्तु।

15. विग्रहस्य समासयुक्तं रूपं चित्वा लिखत— **1×5=5**

भगवच्छब्दम्, चौरकर्म, सिद्ध्यसिद्ध्योः, प्रजासुखे, शरीरयात्रा

(क) चौरस्य कर्म __________।

(ख) भगवतः शब्दम् __________

(ग) प्रजानां सुखे

(घ) सिद्धिः असिद्धिः च तयोः

(ङ) शरीरस्य यात्रा

16. पदानां सन्धिं कुरुत— **1×3=3**

(क) तयोः + अन्यः ____________________

(ख) शान्तम् + इदम् ____________________

(ग) च + अर्पयामः ____________________

17. (क) शब्दरूपाणि पूरयत— **1/2×5=2.5**

विभक्तिः	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
द्वितीया	__________	सुधियौ	सुधियः
चतुर्थी	नद्यै	__________	नदीभ्यः
षष्ठी	पितुः	पित्रोः	__________
तृतीया	गवा	__________	गोभिः
सप्तमी	__________	यूनोः	युवसु

(ख) धातुरूपाणि पूरयत— **1/2×5=2.5**

लकारः	**पुरुषः**	**एकवचनम्**	**द्विवचनम्**	**बहुवचनम्**
लट्लकारः	प्रथमः	स्मरति	__________	__________
लृट्लकारः	मध्यमः	__________	स्तोष्यथः	स्तोष्यथ
लङ्लकारः	उत्तमः	अबिभयम्	__________	__________